

man: *The Atlas zur deutschen Alltagssprache* [2]: 197-216) o del francese contemporaneo come fanno Mathieu Avanzi e André Thibault (*Cartographeur l'amuissement et la restitution des consonnes finales en français grâce à la production participative* [2]: 217-265). In questo caso la quantità dei dati raccolti, pur con i limiti di un'indagine condotta a distanza e basata su autovalutazioni, permette di elaborare carte molto suggestive (Avanzi vanta ormai un'importante bibliografia in questo senso) alla luce delle quali si possono descrivere, se non interpretare, le tendenze delle lingue contemporanee, rinnovando l'interesse per questioni che hanno alle spalle una lunga storia di studi. Naturalmente non sono casi isolati e andrà almeno citato il berlinese *Atlante della Lingua Italiana Quotidiana* (ALiQuot). O, ancora, dello spagnolo —qui osservato in una prospettiva mondiale (Miriam Bouzouita, Mónica Castillo Lluch et Enrique Pato, *Dialectos del español: une application pour l'étude de la variation linguistique dans le monde hispanophone* [2]: 291-304) o alle dinamiche relative alle evoluzioni dell'inglese britannico (David Britain, Tamsin Blaxter and Adrian Leemann, *Dialect levelling in England: Evidence from the English Dialects App* [2]: 305-334).

Le nuove tecnologie permettono peraltro di raccogliere non solo dati lessicali, ma anche fonetici grazie alla possibilità di registrare la voce con facilità un tempo impensabile. È questo il presupposto per gli atlanti sonori di Francia e Italia presentati da Boula de Mareuil *et al.* (Philippe Boula de Mareuil, Lucien Mahin e Frédéric Vernier, *Les parlers romans dans l'atlas sonore des langues* [1]: 85-108; Philippe Boula de Mareuil, Éric Bilinsky, Frédéric Vernier, Valentina De Iacovo e Antonio Romano, *For a mapping of the languages/dialects of Italy and regional varieties of Italian* [2]: 267-288). Più incentrato sulla linguistica dei corpora, infine, è il progetto presentato da Delphine Bernhard (*Corpus annoté en parties du discours pour les dialectes alsaciens: comparaison avec l'allemand standard et le français* [2]: 335-356).

Nel complesso si tratta, come si sarà capito, di due importanti raccolte di saggi che hanno il pregio di esporre in modo articolato un quadro che in Europa appare particolarmente dinamico, esponendo soluzioni e discutendo le questioni problematiche in una prospettiva aperta alla condivisione (più o meno programmaticamente prevista da alcuni progetti come quello di Verba Alpina che si sta ormai imponendo come modello di riferimento). Molti degli interventi pubblicati mostrano come il dialogo tra dialettologi, informatici e geomatici sia giunto a uno stato di maturazione molto elevato. Le felici convergenze che hanno dato frutti come il Navigais o Cartodialect menzionati in apertura non sono rimaste isolate e se in passato i primi tentativi di valorizzazione dei dati linguistici mediante le tecnologie informatiche possono aver dato risultati deludenti, è chiaro che ormai la strada è aperta e lunghi tratti di essa sono ormai realtà. La possibilità di far riferimento ai risultati di questi due incontri di studio sarà quindi salutata con entusiasmo da chi continua a servirsi di questi meravigliosi strumenti di conoscenza che sono gli atlanti e magari coltiva l'idea di ampliare le loro potenzialità. La geolinguistica e la ricerca dialettologica, al di là delle ricorrenti —e non sempre così fruttuose— riflessioni sul loro statuto epistemologico, mostrano di essere ancora lontane dall'aver esaurito la loro potenzialità analitica ed esplicativa rispetto alla varietà del linguaggio che si può osservare nello spazio. Una compagine di studiosi e ricercatori è al lavoro per dimostrarlo.

Matteo RIVOIRA
Università di Torino

BALAŞ, Oana-Dana / MONTOLIU PAULI, Xavier (ed.) (2021): *Actes del Divuitè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Universitat de Bucarest, 2-6 de juliol de 2018)*. Barcellona / Bucarest: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Institut d'Estudis Catalans / Universitat de Bucarest, 432 p.

El volum, a cura d'Oana-Dana Balaş (Universitat de Bucarest) i Xavier Montoliu Pauli (Institut de les Lletres Catalanes), i publicat exclusivament en format digital, recull trenta-cinc contribucions

presentades al XVIIIè Col·loqui Internacional de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), que va tenir lloc a la Universitat de Bucarest del 2 al 6 de juliol de 2018, coincidint amb la celebració del vint-i-cinquè aniversari de la creació del lectorat de català a la Facultat de Llengües i Literatures Estrangeres de l'esmentada *alma mater*.

Després de l'«Índex» (p. 7-8) i una breu «Presentació» (p. 9) per part dels editors, segueix el primer bloc pròpiament dit, constituït per cinc «Conferències» (p. 11-93), dues de magistrals i tres de plenàries. Jana Balacci Matei (Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”) s'encarrega de la «Conferència magistral d'inauguració»: «Les traduccions del català al romanès – rierols que porten històries per explicar la història» (p. 13-19); un títol que esdevé un reeixit intent de substituir la coneguda imatge del pont que uneix dues cultures (en aquest cas, la catalana i la romanesa) per la del rierol, que no pot ser mai enderrocat, i que flueix des de les deus fins a la desembocadura. Aquesta metàfora serveix de punt de partença per tractar, diacrònicament, la història de les traduccions del català al romanès. En segon lloc, a la «Conferència magistral de clausura», amb el títol de «Com s'expressa la possessió en l'*Atles Lingüístic del Domini Català*» (p. 23-45), Lídia Pons i Grieria (Universitat de Barcelona) analitza les respostes que el vuitè volum de l'*ALDC* conté a propòsit dels següents dotze enunciats: *Meu, Meva, Teu, Teva, Seu, Seva, Nostre i Vostre* (cosa posseïda masculina), *Nostra i Vostra* (cosa posseïda femenina) i, per partida doble, *Llur* (cosa posseïda tant masculina com femenina). Els materials estudiats corresponen a enquestes realitzades, fonamentalment, entre els anys 1964 i 1978, en 190 localitats del domini lingüístic del català.

Pel que fa a les tres «Conferències plenàries» (p. 46-93), Manuel Pérez Saldanya (Universitat de València), a «D'on venen i cap a on van les conjuncions causals?» (p. 47-65), examina diversos aspectes relacionats amb les construccions causals del català i d'altres llengües romàniques (concretament, del portuguès, el castellà, l'occità, el francès, l'italià i, no en darrer terme, el romanès), amb especial èmfasi a les conjuncions que les introdueixen, a les funcions desenvolupades, així com a la llur formació i evolució. A continuació, Francesco Ardolino (Universitat de Barcelona), a «Triptic de traducció: Víctor Català, Salvador Espriu i Carme Riera» (p. 67-78), examina tres obres catalanes del segle xx en base a llurs traduccions i recepcions. En conformen el corpus de treball les traduccions de *Solitud* (1908) de Víctor Català a l'italià (1918 i 2014), a l'anglès (1992), al francès (1938) i al romanès (1998); la versió *Anthologie Lyrique* (1959), basada en una tria de poemes de Salvador Espriu; i la traducció italiana (1999) de l'obra de Carme Riera *Dins el darrer blau* (1994). Finalment, a l'article «Traductors de confiança o la confiança dels traductors i editors de postguerra» (p. 80-92), Montserrat Bacardí (Universitat Autònoma de Barcelona) reflexiona sobre les vicissituds de la traducció catalana al llarg de bona part del segle xx, posant de relleu traductors (Carles Riba, Joan Oliver o Jordi Arbonès, per citar-ne només tres) i editorials (com ara la Fundació Bernat Metge, Selecta o Proa) que van tenir un paper cabdal en el sistema literari català de l'època.

L'heterogeni segon bloc (p. 94-429) inclou trenta contribucions, ordenades alfabèticament dins de les quatre seccions de treball del Col·loqui: llengua, literatura, traducció i didàctica. La primera secció, «I. El català entre les llengües romàniques» (p. 94-203), es compon de nou articles, i s'enceta amb «Convergències i divergències en l'ús de les partícules discursives» (p. 96-108), en què Jenny Brumme (Universitat Pompeu Fabra) i Beatrice Schmid (Universität Basel) prenen com a excusa les traduccions al francès (2009), a l'italià (2008), a l'espanyol (2008) i al romanès (2013) de la novel·la *Un crim imperfecte* (2006) de Teresa Solana, per comparar-hi similituds i diferències en les solucions tractològiques de tres partícules discursives: el marcador interrogatiu *oi?*, el reformulador *o sigui* i el connector parentètic *bé*. Per la seva banda, a «Variació i norma en els clítics de datiu de 3a persona» (p. 110-118), Teresa Cabré (Universitat Autònoma de Barcelona) i Antonio Fàbregas (Universitat de Tromsø, Noruega) analitzen l'estructura subjacent del clíctic de tercera persona del català (llengua que els autors divideixen en dues grans supravarietats: català valencià i català no-valencià), tot comparant-la amb el castellà, l'italià i el romanès. A continuació, Jaume Corbera-Pou (Universitat de les Illes Balears), a «La perífrasi d'iteració verbal en romànic i especialment en català» (p. 120-132), se centra en el català i, secundàriament, en múltiples realitats del món romànic (del gal·lec al romanès, passant per l'asturià, l'aragonès, el friülà o el sard) a fi d'estudiar les diverses opcions romàniques d'expressar la repetició verbal, com

ara la continuïtat del prefix llatí *re-* o bé l'ús de perífrasis basades en els verbs *TORNARE* o *VOLVĒRE*. Seguidament, Elga Cremades (Universitat Masaryk, Txèquia) i Jordi Ginebra (Universitat Rovira i Virgili), a «Els verbs d'àpats en català i en les llengües romàniques» (p. 134-146), investiguen l'extensió real de l'ús transitiu dels verbs catalans *desdejunar*, *esmorzar*, *dinar*, *berenar* i *sopar*, bo i complementant-ho amb una breu anàlisi contrastiva de la utilització d'aquests verbs en italià, espanyol, portuguès, francès, occità i romanès. D'altra part, Joan Fontana i Tous (Universitat de Barcelona), a «*Justícia, brutícia*. Aproximació als *refranys mínims* catalans i romanesos» (p. 148-163), examina, temàticament i estructural, noranta refranys, seixanta en català i trenta en romanès, que mostren la particularitat de formular-se amb dos únics mots; un apèndix final n'inclou el corpus d'estudi. A l'article «El nom de la llengua i la identitat nacional a banda i banda de la frontera administrativa. Algunes conclusions a la Franja» (p. 165-173), Annabel Gràcia i Damas (Universitat de Girona) analitza (a partir dels resultats d'uns 200 qüestionaris, recollits els anys 2016-2017) com es defineixen identitàriament i quin nom donen a allò que parlen els habitants de dues parelles de poblacions a una i altra banda de la frontera administrativa entre Catalunya i Aragó: Albelda (la Llitera) i Alfarràs (Segrià), i Fraga (Baix Cinca) i Seròs (Segrià). Posteriorment, Elena Grínina (Universitat de Relacions Internacionals de Moscou), a «La jerarquia de l'idioma: Lluís d'Averçó, una visió catalana des de l'edat mitjana» (p. 175-181), poua de l'obra del català Lluís d'Averçó, escrita a finals del segle XIV, per mostrar les idees d'aquest autor pel que fa a l'estructura de la llengua; Grínina hi duu a terme una anàlisi comparativa a partir de quatre conceptes: *lletra*, *paraula*, *oració* i *sentència*. Segueix la contribució de Mihaela-Mariana Morcov (Institut de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”), «Analogies lexicals i semàntiques entre el romanès i el català» (p. 183-192), a propòsit d'una sèrie de fenòmens convergents en romanès i català. L'autora hi examina l'àrea de difusió, el període d'atestació i l'evolució semàntica de diverses paraules registrades en ambdues llengües, tot dedicant especial atenció a algunes unitats fraseològiques comunes, així com a certs significats que li van cridar l'atenció. Clou aquesta secció Ildikó Szijj (Universitat Eötvös Loránd de Budapest) amb «Verbs parasintètics en català i altres llengües romàniques» (p. 194-202), en què es proposa comparar, a partir del material lèxic extret de diferents diccionaris bilingües, els verbs parasintètics denominals i deadjectivals formats amb els prefixos *a-* i *en-* del català, del castellà, del portuguès, del francès, de l'italià i del romanès.

La segona secció del segon bloc, «II. Clàssics de la literatura universal a la literatura catalana» (p. 204-317), conté onze articles. En el primer, «La petjada dels trobadors en la narrativa catalana del segle XIV: les noves rimades del *Cançoner Aguiló*» (p. 206-213), Laia Danés Sanz (Institut de Llengua i Literatura Catalanes – Universitat de Girona) se centra en el *Cançoner Aguiló* (també anomenat «cançoner català E»), un dels dos grans reculls antològics de *noves rimades* (narrativa breu en versos aparellats) de la tradició manuscrita catalana, per dur a terme un estudi literari i codicològic d'aquest corpus. A «Primera recepció de l'obra de Mircea Cărtărescu al sistema literari català. Materials de treball» (p. 215-227), Alba Diz Villanueva i Joan M. Ribera Llopis (Universidad Complutense de Madrid) contextualitzen i ordenen les traduccions al català de l'autor romanès Mircea Cărtărescu (1956-), així com la seva presència a Catalunya, les entrevistes concedides a casa nostra i les pàgines crítiques en català. L'article es completa amb una proposta de treball amb relació a les versions catalanes de la toponímia bucarestina emprada per Cărtărescu. Seguidament, Laura Gallegos Ambel (Universitat de Girona), a «La tradició manuscrita de la narrativa en vers occitanocatalana: elements per replantejar l'anàlisi del gènere» (p. 229-235), passa revista a la situació actual de la narrativa en vers catalana i occitana a la llum de l'obra cabdal d'Alberto Limentani *L'eccezione narrativa. La Provenza medievale e l'arte del racconto* (1977), la qual va influir molt significativament en els estudis posteriors. Per la seva banda, Enric Gallén (Universitat Pompeu Fabra), a «Beckett a Catalunya. El primer muntatge d'*En attendant Godot* (1956)» (p. 237-245) documenta l'impacte, la controvèrsia i, no en darrer terme, la incomoditat que va produir entre el públic i la crítica la primera estrena a Catalunya d'una peça de Samuel Beckett: ens referim a *En attendant Godot*, *Esperando a Godot* en la traducció espanyola de Trino Martínez-Trives (1924-2003), la qual es va dur a l'escenari del barceloní Teatre Club Windsor el febrer de 1956 a càrrec del grup Pequeño Teatro, dirigit pel mateix traductor. A «Apunts sobre la recepció a Catalunya

de la novel·la de fulletó francesa del dinou» (p. 247-254), Pau Joan Hernández (Universitat Autònoma de Barcelona) pretén aproximar-se a la recepció i influència, en territori català, de la novel·la fulletonesca francesa del segle XIX, amb especial atenció a *Les Mystères de Paris* d'Eugène Sue, que es va publicar, originalment, al diari generalista *Le Journal des Débats* entre el 1842 i el 1843. En l'article «Personatges i escenaris de la tradició bíblica en la poesia de Francesc Fontanella» (p. 256-262), Sara Mortreux Soley (Universitat de Girona) explora les al·lusions a l'Antic Testament en les composicions líriques religioses de Francesc Fontanella (1622-1685) i n'analitza les similituds i divergències respecte dels passatges bíblics sense oblidar la funció i el to personal de l'autor, en consonància amb la cosmovisió barroca del moment. Tot seguit, Veronica Orazi (Universit  degli Studi di Torino), a «Clàssics de la literatura universal en el teatre català contemporani» (p. 264-273), exposa els resultats d'una investigació adreçada a detectar els mecanismes del procés d'adaptació i reescriptura dels clàssics en el teatre català contemporani, aix  com les relacions que estableix amb la societat i el públic actuals. D'altra part, Margalit Serra (Universitat Bar-Ilan, Israel), a «Les al·lusions a l'obra de T. S. Eliot en el poema *Nabi* de Josep Carner» (p. 275-284), analitza el diàleg que Josep Carner (1884-1970) estableix a *Nabi* (1941) amb T. S. Eliot (1888-1965) mitjançant les al·lusions carnerianes a les obres *The Waste Land* (1922) i al primer dels *Four Quartets*, *Burnt Norton* (1935), del poeta britànic. Aix  mateix, a «El proemi al llibre III del *Curial*, les muses i el context italià de la novel·la» (p. 286-295), Abel Soler (Universitat de València) estudia el proemi al tercer llibre de la novel·la cavalleresca *Curial e Guelfa* (ca. 1445-1448), en què l'escriptor (tal volta el gran camarlenc de Nàpols Enyego d' valos) s'encomana a les Muses i parodia les «piques» (o «garses») escolàstiques en un exercici, humanista i plenament renaixentista, de lliure albir creatiu. Posteriorment, Caterina Valriu Llin s (Universitat de les Illes Balears), a «Els clàssics de la literatura universal en els clàssics de la literatura infantil i juvenil catalana: la construcció d'un imaginari propi» (p. 297-306), examina les aportacions de la literatura catalana, en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil, durant el període anterior a la Guerra Civil. S'hi destaquen les confluències amb les obres de clàssics europeus i es posa en relleu la tasca en l'escriptura per a infants d'autors com Josep M. Folch i Torres o Carles Riba. Per acabar aquesta segona secció, Tom s Vibot Railakari (Universitat de les Illes Balears), a «Clàssics i mitologia en la literatura popular mallorquina: el relat d'«El purgatori d'Ariant»» (p. 308-316), aborda el poema narratiu de 108 versos «El Purgatori d'Ariant» (1922), obra del poeta pollenc  Ramon Martorell (nascut ca. 1863). Després de presentar íntegrament la composició, n'analitza la base popular, l'estructura formal, les referències literàries (tant del poema com de les versions narratives posteriors) i, fins i tot, en suggereix la possible ubicació inspiradora.

Quant a la tercera secció del segon bloc, «III. Els traductors del català i al català com a prescriptors» (p. 318-388), hi distingim sis articles. En el primer, «La tria l xica d'Enric Valor en la traducció de l'*Ingenu* de F. M. Arouet (Voltaire)» (p. 320-329), Francesc Cerd  Moll  (Universitat Pompeu Fabra) descriu, des d'un punt de vista lèxic, el model de llengua literària que Enric Valor (1910-2000) adopt  per a la traducció de *L'Ingenu* (1767) de Voltaire, versiu que degué realitzar a finals dels anys seixanta. A part d'escatir com el text i la llengua original influeixen en el lèxic de la traducció, Cerd  investiga fins a quin punt el lèxic emprat per Valor es correspon amb la seva concepció de llengua literària des d'una perspectiva valenciana. A l'estudi «Xavier Romeu (1941-1983), traductor d'obres de teatre contemporani, entre el reconeixement i el silenci interessat» (p. 331-342), Maria Conca i Josep Guia (Universitat de València) se centren en el text i el context, sense oblidar la recepció per part de públic i crítica, de dues traduccions que Xavier Romeu (1941-1983) va afai onar tant de la comèdia *The Tinker's Wedding* (1907) de John Millington Synge (*Les noces del llauner*, en la versiu de Romeu de 1973) com de l'obra p stuma inacabada de Luigi Pirandello *I giganti della montagna* (1936), traduïda el 1982 per Romeu amb el títol *Els gegants de la muntanya*. Seguidament, Carles Cort s Orts (Universitat d'Alacant), a «Les traduccions de Xavier Benguerel: l'enllaç amb les memòries literàries» (p. 344-352), poua, i analitza, testimonis personals de les memòries, i d'altres escrits, de Xavier Benguerel (1905-1990), en què reflexiona sobre la seva dedicació a la traducció; aquest examen de l'acte traductol gic no resultar  intranscendent, sinu que traspar  en l'evolució estilística de l'obra narrativa benguereliana. D'altra part, Galina Denisenko (Universitat de les Relacions Internacionals de Moscou), a «Rússia i

Catalunya: traduccions literàries i l'ensenyament de la literatura catalana» (p. 354-359), examina els vincles culturals entre Rússia i Catalunya a partir de dos grans eixos: l'ensenyament de la literatura catalana en les universitats russes i el desenvolupament de la traducció de textos literaris catalans al rus. A l'article «La veu del traductor en la traducció dels culturemes a *Les veus del Pamano* de Jaume Cabré» (p. 361-374), Diana Moțoc (Universitat Babeș-Bolyai de Cluj-Napoca) estudia la restitució de les referències culturals (culturemes) a la traducció romanesa (*Vocile lui Pamano*, 2008), a càrrec de Jana Balaciu Matei, de la novel·la de Jaume Cabré *Les veus del Pamano* (2004). Moțoc estructura l'anàlisi dels culturemes en quatre eixos: cultura i natura, patrimoni cultural, cultura social i cultura lingüística. Tot seguit, Rafael Roca (Universitat de València – IIFV), a «Verdaguer en italià i en occità: dues traduccions i una dedicatòria inèdites» (p. 376-387), rescata l'àlbum inèdit *Charitas. Catalunya-Andalusia*, que s'havia de publicar per ajudar els damnificats dels terratrèmols d'Andalusia durant el Nadal de 1884, per analitzar-ne, i presentar-ne íntegrament en l'apèndix, la traducció de dos breus poemes de Verdaguer, un a l'italià (a càrrec d'Enrico Cardona) i el segon a l'occità (obra de Carles de Tourtoulon); el poema inèdit «La caritat per amor de Déu», que l'erudit rossellonès Justí Pepratx dedicà a Verdaguer; un esborrany d'una carta de Francesc Matheu a Enrico Cardona, i quatre autògrafs d'origen romanès.

La quarta, i darrera, secció d'aquest segon bloc, «IV. Didàctica del català com a llengua estrangera i noves tecnologies» (p. 389-429), comprèn quatre articles. Primerament, Silvia Caballeria Ferrer i Carme Codina Contijoch (Col·legi Sant Miquel dels Sants, Vic), a «El projecte *Magrana* i la literatura híbrida a l'ensenyament secundari» (p. 391-399), presenten una proposta didàctica, realitzada al Col·legi Sant Miquel dels Sants de Vic, en el marc dels darrers cursos de secundària i també a batxillerat, a partir de la lectura de clàssics de la literatura catalana i universal. Aquesta iniciativa, profusament il·lustrada amb múltiples evidències d'aprenentatge, es basa en el Projecte Magrana, que parteix, metodològicament, dels conceptes de literatura híbrida i transmèdia; és a dir, tant de les noves estratègies de creació, com d'aquella forma narrativa que combina diversos llenguatges, mitjans i plataformes. D'altra banda, a «Valors de la literatura en l'estudi de la llengua. Experiències d'un curs de traducció poètica» (p. 401-406), Cèlia Nadal Pasqual (Universitat per Stranieri di Siena) reflexiona sobre el valor didàctic de la literatura, com a feu del pensament crític, a partir de l'experiència d'un curs de traducció poètica del català a l'italià realitzat a la Universitat per Stranieri di Siena el 2017. D'altra banda, l'article «Els trobadors a l'aula» (p. 408-419), a càrrec de Marina Navàs Farré (Aix-Marseille Université – Institut Ramon Llull – Universitat de Girona), s'inspira en les biografies (*vidas*) dels trobadors per presentar una proposta didàctica (un taller d'aproximadament tres hores dins d'una unitat major) d'introducció al món i a la llengua d'aquests poetes; ahora, s'hi dona a conèixer el portal TrobEu (www.trob-eu.net), eina digital encarada a difondre la cultura trobadoresca i el seu context. Finalment, Cristina Varga (Université Catholique de l'Ouest – Universitat Babeș-Bolyai de Cluj-Napoca), a «Aprenentatge puntual del català a través de la intercomprensió i de la traducció audiovisual. Un exemple de bones pràctiques» (p. 421-428), relata l'experiència que, des del 2011, es du a terme a la Universitat Babeș-Bolyai de Cluj-Napoca, en el marc del curs *Intercomprensió en les llengües romàniques*. Es tracta de l'aprenentatge puntual del català a través de materials audiovisuals penjats a la plataforma *Clipflair*; tanca l'article un comentari a propòsit de la retroacció dels estudiants (durant el període 2011-2018) que van valorar aquest mòdul de català.

Completen el volum un «Índex alfabètic d'autors» (p. 430) i una «Fotografia de família del Col·loqui de Bucarest» (p. 431) amb una setantena de persones entre participants i organitzadors. A tall de conclusió, no serà sobrer destacar que tretze de les trenta-cinc contribucions que aplega el present volum, és a dir, un 37,1% del total, contempnen, en major o menor mesura, la llengua i/o cultura del país que va acollir el Col·loqui, Romania; en aquest sentit, hi destaca la secció «I. El català entre les llengües romàniques» (p. 94-203), en què set dels nou articles prenen en consideració el germà romànic més oriental del català, el romanès.

Joan FONTANA i TOUS
Universitat de Barcelona